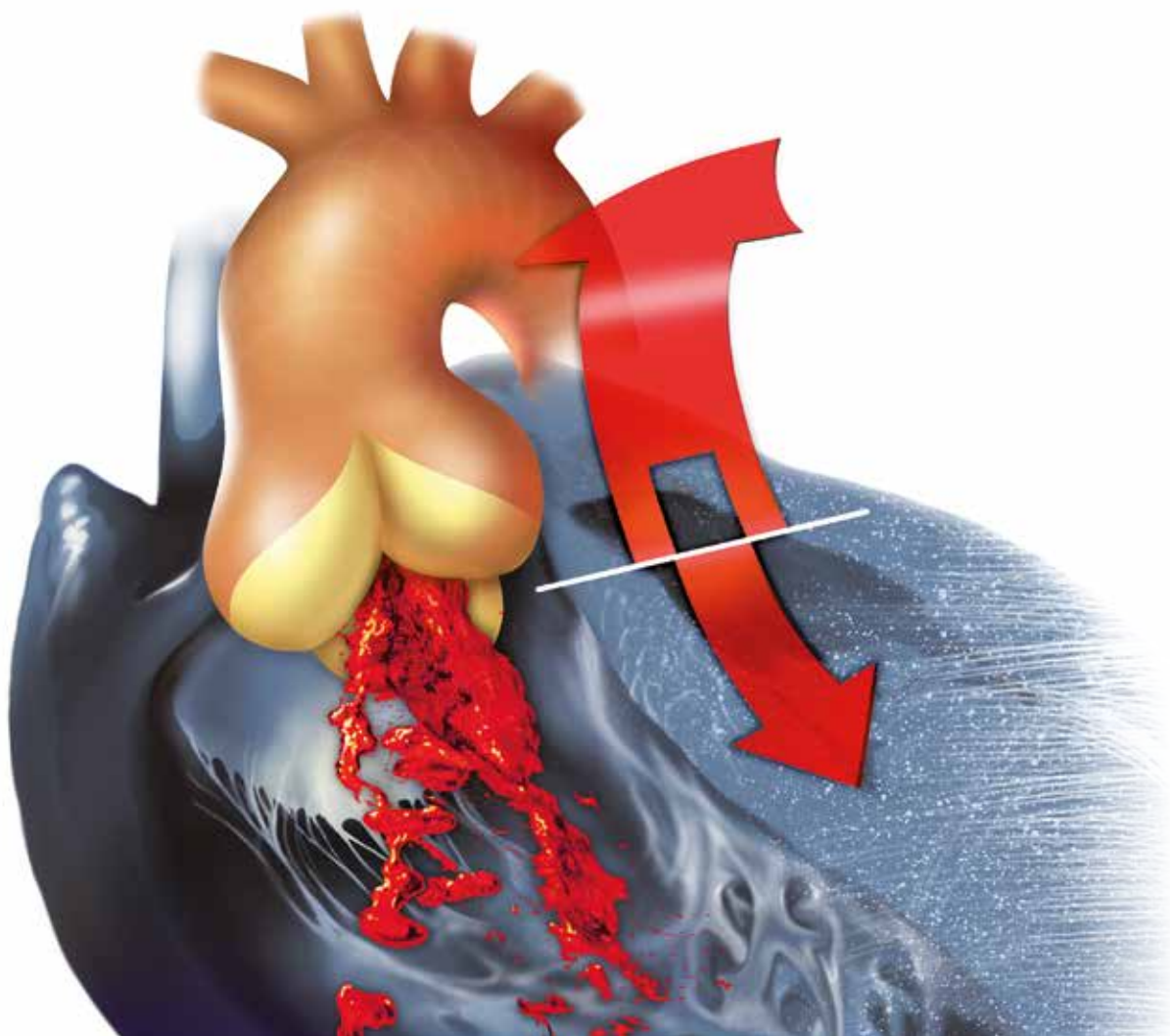

Jan Vojáček, Pavel Žáček, Jan Dominik et al.

Aortální nedomykavost

AORTÁLNÍ NEDOMYKAVOST

Hlavní autoři a pořadatelé

Jan Vojáček, Pavel Žáček, Jan Dominik

Spoluautoři

Robert H. Anderson
Bardia Arabkhani
Zdeněk Bělobrádek
Miroslav Brtko
Jan Burkert
Isabelle Di Centa
Ismail El-Hamamsy
Tomáš Holubec
Emmanuel Lansac
Marie-Catherine Morgant
Shumpei Mori
Horia Muresian
Miroslav Solař
Diane E. Spicer
Jaroslav Špatenka
Johanna J. M. Takkenberg
Martin Tuna

Ilustrace

Pavel Žáček

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

**Prof. MUDr. Jan Vojáček, Ph.D., doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D.,
prof. MUDr. Jan Dominik, CSc., et al.**

AORTÁLNÍ NEDOMYKAVOST

Spoluautoři:

Robert H. Anderson, BSc, MD, FRCPath (Velká Británie), Bardia Arabkhani, MD (Nizozemí), MUDr. Zdeněk Bělobrádek, Ph.D. (ČR), MUDr. Miroslav Brtko, Ph.D. (ČR), MUDr. Jan Burkert, Ph.D. (ČR), Isabelle Di Centa, MD (Francie), Ismail El-Hamamsy, MD, PhD, FRCSC (Kanada), MUDr. Tomáš Holubec, MD, Ph.D. (ČR), Emmanuel Lansac, MD, PhD (Francie), Marie-Catherine Morgant, MD (Kanada), Shumpei Mori, MD, PhD (Japonsko), Horia Muresian, MD, PhD (Rumunsko), doc. MUDr. Miroslav Solař, Ph.D. (ČR), Diane E. Spicer, BSc (USA), MUDr. Jaroslav Špatenka, CSc. (ČR), Johanna J. M. Takkenberg, MD, PhD (Nizozemí), MUDr. Martin Tuna (ČR)

Recenze:

Prof. MUDr. Jan Černý, CSc.

Vydání odborné knihy schválila Vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

© Grada Publishing, a.s., 2016

Text © Jan Vojáček, Pavel Žáček, Jan Dominik, 2016

Ilustrace na obálce a v publikaci © Pavel Žáček, 2016

Cover Design © Grada Publishing, a.s., 2016

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

jako svou 6391. publikaci

Odpovědný redaktor Mgr. Marek Chvátal

Grafická úprava, sazba a zlom Antonín Plicka

Počet stran 512

1. vydání, Praha 2016

Vytiskl TNM PRINT s.r.o., Chlumeck nad Cidlinou

Autoři a nakladatelství děkují společností

BAXTER CZECH spol. s r.o., BIOMEDICA ČS, s.r.o.,

CARDION s.r.o., Edwards Lifesciences Czech Republic s.r.o.,

Johnson & Johnson s.r.o. a Medtronic Czechia s.r.o.

za podporu, která umožnila vydání publikace.

Podpořeno programem PŘVOUK P37/3, 4.

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků, což není zvláštním způsobem vyznačeno.

Postupy a příklady v této knize, rovněž tak informace o lécích, jejich formách, dávkování a aplikaci jsou sestaveny s nejlepšími vědomím autorů. Z jejich praktického uplatnění však pro autory ani pro nakladatelství nevyplyvají žádné právní důsledky.

ISBN 978-80-271-9469-8 (pdf)

ISBN 978-80-247-5685-1 (print)

Baxter

BIOMEDICA
www.biomedica.cz

cardion

Edwards

ETHICON
PART OF THE **Johnson & Johnson** FAMILY OF COMPANIES

Medtronic
Further.Together

Seznam autorů

Robert H. Anderson, BSc, MD, FRCPath, Institute of Genetic Medicine, Newcastle University, Newcastle-upon-Tyne, United Kingdom

Bardia Arabkhani, MD, Department of Cardio-Thoracic Surgery, Erasmus University Medical Center, Rotterdam, The Netherlands

MUDr. Zdeněk Bělobrádek, Ph.D., Radiologická klinika, Fakultní nemocnice Hradec Králové

MUDr. Miroslav Brtko, Ph.D., Kardiologická klinika, I. interní kardiologická klinika, Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Fakultní nemocnice Hradec Králové

MUDr. Jan Burkert, Ph.D., Oddělení transplantací a tkáňové banky, Klinika kardiovaskulární chirurgie, 2. lékařská fakulta Univerzity Karlovy a Fakultní nemocnice v Motole, Praha

Isabelle Di Centa, MD, Hôpital Foch, Suresnes, France

Prof. MUDr. Jan Dominik, CSc., Kardiologická klinika, Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Fakultní nemocnice Hradec Králové

Ismail El-Hamamsy, MD, PhD, FRCSC, Associate Professor of Surgery, Division of Cardiac Surgery; Director, Aortic and Connective Tissue Clinic, Montreal Heart Institute, Université de Montréal, Canada

MUDr. Tomáš Holubec, MD, Ph.D., Department of Cardiac Surgery, Kerckhoff Heart and Lung Center, Bad Nauheim, Germany

Emmanuel Lansac, MD, PhD, Institut Mutualiste Montsouris, Paris, France

Marie-Catherine Morgant, MD, Department of Cardiac Surgery, Montreal Heart Institute, Université de Montréal, Canada

Shumpei Mori, MD, PhD, Division of Cardiovascular Medicine, Department of Internal Medicine, Kobe University Graduate School of Medicine, Kobe, Japan

Horia Muresian, MD, PhD, Cardiovascular Surgery, University Hospital of Bucharest, Bucharest, Romania; Cardiovascular Surgery, San Donato, Milan, Italy

Doc. MUDr. Miroslav Solař, Ph.D., I. interní kardiologická klinika,
Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Fakultní nemocnice
Hradec Králové

Diane E. Spicer, BSc, Department of Pediatric Cardiology, University of Florida,
Gainesville, Florida; Johns Hopkins All Children's Heart Institute, St Petersburg,
Florida, United States of America

MUDr. Jaroslav Špatenka, CSc., Oddělení transplantací a tkáňové banky,
Fakultní nemocnice v Motole, Praha; Kardiologická klinika,
Fakultní nemocnice Hradec Králové

Johanna J. M. Takkenberg, MD, PhD, Department of Cardio-Thoracic Surgery,
Erasmus University Medical Center, Rotterdam, The Netherlands

MUDr. Martin Tuna, Kardiologická klinika, Fakultní nemocnice
Hradec Králové

Prof. MUDr. Jan Vojáček, Ph.D., Kardiologická klinika, Lékařská fakulta
Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Fakultní nemocnice Hradec Králové

Doc. MUDr. Pavel Žáček, Ph.D., Kardiologická klinika, Lékařská fakulta
Univerzity Karlovy v Hradci Králové, Fakultní nemocnice Hradec Králové

Obsah

Předmluva	13
Terminologie a seznam zkratek	15
Intermezzo I: Leonardo	21
<i>P. Žáček</i>	
1. kapitola ♦ Klinická a chirurgická anatomie aortálního kořene	23
<i>H. Muresian</i>	
2. kapitola ♦ Živá anatomie aortálního kořene	53
<i>R. H. Anderson, D. E. Spicer, S. Mori</i>	
Intermezzo II: Eponyma spojená s aortální nedomykavostí	73
<i>P. Žáček</i>	
3. kapitola ♦ Funkční anatomie aortální chlopně a dynamika aortálního kořene	75
<i>E. Lansac, I. Di Centa</i>	
3.1 Experimentální poznatky o dynamické anatomii aortálního kořene	75
3.2 Echokardiografická anatomie normálního aortálního kořene	77
3.3 Dynamický přístup k rekonstrukci aortální chlopně	78
4. kapitola ♦ Vrozené anomálie aortální chlopně	85
<i>J. Vojáček, P. Žáček, J. Dominik, T. Holubec</i>	
4.1 Bikuspidální aortální chlopeň	86
4.1.1 Morfologie BAV	87
4.1.2 Klinický průběh	88
4.1.3 Stenóza BAV	98
4.1.4 Regurgitace BAV	99
4.1.5 Endokarditida bikuspidální aortální chlopně	100

4.1.6 Dilatace vzestupné aorty	101
4.1.7 Léčba	106
4.2 Unikuspidální aortální chlopeň	109
4.2.1 Morfologie	110
4.2.2 Přirozený průběh	110
4.2.3 Léčba	115
4.3 Kvadrikuspidální aortální chlopeň	116
4.3.1 Přirozený průběh onemocnění	117
4.3.2 Léčba	117
Intermezzo III: Dominic John Corrigan (1802–1880)	127
<i>P. Žáček</i>	
5. kapitola ♦ Aortální nedomykavost: od diagnózy k indikaci	131
<i>M. Brtko</i>	
5.1 Incidence, prevalence a etiologie aortální regurgitace	131
5.2 Patofyziologie aortální regurgitace a přirozený vývoj vady	132
5.3 Klinická manifestace	133
5.4 Diagnostika	133
5.5 Kvantifikace aortální regurgitace	135
5.6 Indikace k operaci	135
5.7 Medikamentózní léčba a sledování asymptomatických pacientů	137
5.8 Akutní aortální regurgitace	138
6. kapitola ♦ Onemocnění pojivových tkání	141
<i>M.-C. Morgant, I. El-Hamamsy</i>	
6.1 Pojivová tkáň cévní stěny	142
6.1.1 Fibrilin	142
6.1.2 Kolagen	142
6.1.3 Elastin	145
6.2 Cévní hladké svalové buňky (VSMC)	145
6.3 Aneurysmata hrudní aorty (TAA)	145
6.3.1 Syndromická onemocnění	146
6.3.2 Nesyndromická aneurysmata hrudní aorty	154
7. kapitola ♦ Echokardiografie aortální chlopně	159
<i>M. Tuna</i>	
7.1 Zhodnocení morfologického nálezu	159
7.2 Určení počtu cípů, bikuspidální a unikuspidální aortální chlopěň ...	160
7.3 Degenerativní a porematické poškození aortální chlopně a změny po infekční endokarditidě	167

7.4	Trojrozměrná echokardiografie aortální chlopně	167
7.5	Dilatace aortálního kořene a vzestupné aorty	168
7.6	Dopplerovské vyšetření aortální chlopně	176
7.7	Předoperační a peroperační echokardiografické zhodnocení nálezu na aortální chlopní	180
Intermezzo IV: Alfred de Musset (1810–1857)		187
	<i>P. Žáček</i>	
8. kapitola	♦ Počítačová tomografie a magnetická rezonance aortální chlopně a vzestupné aorty	189
	<i>M. Solař, Z. Bělobrádek</i>	
8.1	Technické aspekty CT a MR zobrazení	189
8.1.1	Historie CT zobrazování srdce	189
8.1.2	Parametry výpočetní tomografie v porovnání s ostatními modalitami	190
8.1.3	Jodové kontrastní látky	191
8.1.4	Artefakty v obrazech CT vyšetření	192
8.1.5	Možnosti kardio-CT	194
8.1.6	Magnetická rezonance	197
8.1.7	Technické možnosti MR v zobrazování aortálního kořene	201
8.2	Role CT a MR ve specifické diagnostice aortální regurgitace a postižení vzestupné aorty	201
8.2.1	Určení závažnosti aortální regurgitace	201
8.2.2	Hodnocení morfologie aortální chlopně a aortálního kořene	203
8.2.3	Hodnocení morfologie a funkce levé komory	208
9. kapitola	♦ Terapie	213
9.1	Náhrady aortálních chlopní	215
	<i>J. Dominik, P. Žáček, J. Vojáček</i>	
9.1.1	Historický vývoj a typy náhrad aortálních chlopní	215
9.1.2	Přetrvávající problémy po náhradách aortálních chlopní	244
9.2	Transkatetrální implantace aortální chlopně (TAVI)	277
	<i>M. Brtko</i>	
9.3	Chlopní alograft v chirurgii aortální chlopně	281
	<i>J. Špatenka, J. Burkert</i>	
9.3.1	Definice	281

9.3.2	Historie	282
9.3.3	Zpracování alogenních chlopenních štěpů	282
9.3.4	Technika operace	284
9.3.5	Indikace k použití chlopenních alograftů	294
9.3.6	Výsledky	295
9.4	Rossova operace	303
	<i>I. El-Hamamsy</i>	
9.4.1	Historický pohled	303
9.4.2	Koncept	303
9.4.3	Výsledky Rossovy operace	305
9.4.4	Chirurgické principy a faktory ovlivňující technickou úspěšnost	307
9.5	Bentallova operace	329
	<i>J. Dominik, P. Žáček, J. Vojáček</i>	
9.5.1	Historický vývoj modifikací operačních postupů Bentallovy operace	329
9.5.2	Výsledky	344
9.5.3	Bentallova operace, nebo záchovné operace?	344
9.6	Vývoj chirurgické léčby aortální nedomykavosti	347
	<i>P. Žáček, J. Vojáček, J. Dominik</i>	
9.7	Chirurgické řešení aortální nedomykavosti se zachováním vlastní aortální chlopně	367
	<i>J. Vojáček, P. Žáček, J. Dominik</i>	
9.7.1	Chirurgická korekce dilatace sinotubulární junkce	368
9.7.2	Chirurgická korekce dilatovaného anulu	369
9.7.3	Chirurgické zákroky na cípech aortální chlopně	380
9.7.4	Výkony na aortálním kořeni a vzestupné aortě	398
9.7.5	Peroperační hodnocení funkce aortální chlopně	427
9.7.6	Výsledky záchovných operací aortální chlopně	441
9.7.7	„Konzervativní“ chirurgické postupy	451
Intermezzo V: Lincolnuv příznak		471
	<i>P. Žáček</i>	
10. kapitola	♦ Dlouhodobé výsledky náhrad a záchovných výkonů na aortální chlopně	473
	<i>B. Arabkhani, J. J. M. Takkenberg</i>	
10.1	Indikace k operaci pro aortální regurgitaci	473
10.2	Možnosti chirurgické léčby	474

10.2.1	Mechanické chlopní protézy	474
10.2.2	Biologické chlopní náhrady	476
10.2.3	Plastika aortální chlopně a záchovné operace aortálního kořene	477
10.3	Výsledky po náhradě a plastice aortální chlopně	478
10.3.1	Výsledky po náhradě aortální chlopně mechanickou protézou a po Bentallově operaci	479
10.3.2	Výsledky po náhradě aortální chlopně stentovanou bioprotézou	479
10.3.3	Výsledky po náhradě aortální chlopně stentless bioprotézou	480
10.3.4	Výsledky náhrady aortální chlopně a aortálního kořene homograftem	480
10.3.5	Výsledky Rossovy operace	483
10.3.6	Výsledky záchovných operací aortálního kořene	483
10.3.7	Výsledky plastiky aortální chlopně	484
10.4	Kvalita života po operaci aortální chlopně	485
10.5	Volba optimálního postupu pro individuálního nemocného s aortální nedomykavostí	486

Intermezzo VI: Taliesin Golestworthy, vynálezce léčby vlastního

onemocnění	491
<i>P. Žáček</i>	

11. kapitola ♦ Doporučení pro ambulantní péči o nemocné po operaci aortální chlopně .....

M. Brtko

11.1	Ambulantní sledování nemocných	493
11.2	Antitrombotická léčba po operaci aortální chlopně	494
11.3	Profylaxe infekční endokarditidy	496

Rejstřík .....

Souhrn .....

Summary .....

Předmluva

Nedomykavost aortální chlopně i léčba této srdeční vady má řadu specifických rysů. Cílem chirurgické, tedy jediné efektivní léčby je obnovení domykavosti aortálního chlopněho ústí. K tomu má kardiochirurg již přes půl století k dispozici metodu náhrady chlopně umělou srdeční chlopní – metodu, která je mimořádně dobře standardizovaná a lze ji provést s nízkým operačním rizikem pro nemocného. Nelze ale zapomenout, že ve svém principu je to amputace poškozeného orgánu a jeho následná náhrada umělou protézou. Umělé chlopně, které byly doposud vyvinuty, jsou schopny zhostit se velmi dobře svého úkolu chlopněho ventilu, ale život nositele umělé chlopně je nově spjat s riziky, která jej budou provázet po zbytek života. Rizika spojená s doživotní antikoagulací, pravděpodobnou degenerací biologické chlopně protézy či protézovou infekcí neumíme – a zřejmě ještě dlouho nebudeme schopni – eliminovat tak, aby nositel umělé chlopně splynul se zdravou populací.

Nedomykavost aortální chlopně – bez současné přítomnosti stenózy – není onemocněním s masovou prevalencí. Postihuje ale často nemocné mladé, ve středním věku či na rozhraní pátého a šestého decenia. Jako vada s typicky dlouho latentní symptomatologií je diagnózou, která své nositele zastihuje v plném aktivním životě, bez předchozího omezení příznaky. Standardní nabídkou je nejčastěji mechanická umělá chlopeň a doživotní antikoagulace a s tím souvisící modifikace životního stylu.

Kardiochirurgové odedávna vážali před odstraněním chlopně, jejíž morfologický vzhled se významně nelišil od normy a zdánlivě jen málo scházelo ke standardní koaptaci listů. První chirurgické pokusy o plastiku aortální chlopně byly uskutečněny ještě před rokem 1960. Ukázalo se ale, že tento úkol není snadný. Jemná, poměrně malá chlopeň, izolované listy, které pro svoji funkci nemají jinou oporu než svůj přesný tvar, a terén vysokotlakého řečiště aortálního kořene, který vyvolává oprávněný chirurgický respekt – to vše jsou příčiny, proč se záchovné operace aortální chlopně nestaly do dnešního dne široce používanou chirurgickou strategií. Mezitím jiné dvě srdeční chlopně, mitrální a trikuspidální, se staly – nesporně pro odlišnou architekturu atrioventrikulárních chlopní – vděčným polem pro rekonstrukční zákroky. Implantace anuloplastických prstenců a rozmanité zákroky na listech i šlašinkách se staly standardizovanými technikami, jež umožňují zachovat naprostou většinu nedomykavých atrioventrikulárních chlopní.

Chirurgické techniky k obnovení domykavosti aortální chlopně prošly pestrým vývojem, ale nedosáhly té míry standardizace, která by umožňovala snadný nácvik a vysokou důvěru v dosažení úspěchu rekonstrukce. Navazujícím důsledkem je i otázka dlouhodobé trvanlivosti aortálních plastik. Skutečný vývoj se však nezastavil. Je posouván aktivitou významných kardiochirurgických propagátorů, v jejichž centrech jsou záchovné operace prováděny systematicky a ve velkých počtech. Významný pokrok v zobrazovacích metodách – echokardiografii, počítačové tomografii a magnetické rezonanci – rozšiřuje naše pochopení normální a patologické fyziologie aortálního kořene a dopadu chirurgických intervencí. Výsledkem těchto vlivů je zpřesnění, ale i zjednodušení chirurgických technik, jasnější geometrická kritéria a spolehlivější posouzení indikací i kontraindikací záchovné strategie. Cílem je dosažení skladebného konceptu zákroků na chlopněných listech a klíčových úrovních aortálního kořene, jejichž znalost by umožňovala standardizované rutinní použití, nízké chirurgické riziko a vysokou pravděpodobnost výborného a trvanlivého funkčního výsledku.

Snahou autorů této monografie je přinést ucelený soudobý pohled na problematiku obnovení aortální domykavosti – od anatomických východisek přes historický vývoj možných chirurgických strategií až po současné postupy – a vyzdvihnout moderní principy, o které by se měla opírat promyšlená snaha o zachovu vlastní aortální chlopně operovaného nemocného.

Jan Vojáček

Pavel Žáček

Jan Dominik

červen 2016

Terminologie a seznam zkratek

V textu jsou použity termíny, nomenklatura a zkratky z různých medicínských oborů. Anatomická terminologie vychází z poslední revize vydané FCAT (Federative Committee on Anatomical Terminology) v roce 1998 pod názvem *Terminologia anatomica (International Anatomical Terminology)* [1]. V klinické terminologii se ale současně uplatňuje vliv angličtiny jako univerzální platformy pro aktuální odbornou komunikaci. Odtud pramení užití důležitých termínů jako „mezilistové trojúhelníčky“ a zaměnitelné užití termínů „aortální cípy“ a „aortální listy“. Užití dalších nomenklatur (Leidenská konvence) je komentováno na příslušných místech v textu.

V klinické praxi zcela zdomácněla řada anglických slov. Patří mezi ně např. jet (proudová tryska krve přes chlopní ústí), doming (vydouvání listů stenotické chlopně) či cleft (rozštěp neúplně srostlých chlopních listů). Rovněž statistický parametr „freedom of...“ nemá vhodný český korelát.

Použité zkratky

AATS	American Association for Thoracic Surgery
ACC	American College of Cardiology
ACE	angiotensin converting enzyme, angiotensin konvertující enzymu
AHA	American Heart Association
AML	anterior mitral leaflet, přední list mitrální chlopně
AR	aortální regurgitace
AS	aortální stenóza
ASA	acetylsalicylic acid, acetylsalicylová kyselina
ATB	antibiotika
AV	aortic valve, aortální chlopeň
A-V blok	atrioventrikulární blok
AVIATOR	Aortic Valve Insufficiency and Ascending Aorta Aneurysm International Registry
AVR	aortic valve replacement, náhrada aortální chlopně
BAV	bicuspid aortic valve, bikuspidální aortální chlopeň
BSA	body surface area, plocha povrchu těla
BR	basal ring, bazální prstenec